

Валентина Надольська,
*кандидат історичних наук,
доцент кафедри документознавства і музейної
справи Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки,
м.Луцьк*

ІНТЕРАКТИВНІ МУЗЕЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: «НІЧ МУЗЕЇВ»

Рубіж XX і XXI ст. став часом зростання ролі музеїв у соціокультурних процесах, що зумовило необхідність переосмислення концепції музею, удосконалення національних музейних мереж з метою активізації їх соціального впливу, розширення міжнародної співпраці в музейній сфері. Більш активно почала виявлятися унікальна роль музеїв в інтеграційних процесах розвитку суспільства. Вони отримують все більший розвиток у різних країнах і в світі, створюючи нові організаційні структури, які розробляють спектр культурно-освітніх програм для найширшої музейної аудиторії.

Однією з цікавих форм роботи музеїв з відвідувачами стала міжнародна акція «Ніч музеїв», до якої з кожним роком долучається все ширше коло музейних закладів України. Сама акція є досить «молодою» – вона нерозривно пов'язана з Міжнародним днем музеїв, який відзначають у всьому світі 18 травня. Цей день був заснований в 1977 році на XI Генеральній конференції Міжнародної ради музеїв за пропозицією радянської делегації. Напередодні цього дня в багатьох країнах світу і проходить акція «Музейна ніч» або «Ніч музеїв».

Вперше «Ніч музеїв» була проведена в Берліні в 1997 році, яка увійшла в історію як «Довга ніч музеїв» (Lange Nacht der Museen). Організатори ставили за мету продемонструвати можливості сучасних музеїв, які можуть не тільки представляти стандартні експозиції, а й організовувати оригінальні, цікаві заходи. Перша «ніч» мала великий успіх і наступного року до акції приєдналося ще 20 міст Німеччини.

Її продовженням стала акція, проведена в 1999 році з ініціативи міністерства культури і комунікацій Франції під назвою «Весна музеїв». Згодом до неї приєдналися Австрія, Франція, Голландія, Чехія, Швейцарія, США. Щоб об'єднати і структурувати акцію, для неї почали давати теми – «П'ять почуттів», «Таємні одкровення» або «Історія та історії». У 2001 році в цій акції вже брало участь 39 країн Європи та Америки. У 2005 році музеї Франції виступили із закликом проводити акцію щорічно. «Весна музеїв» переросла у «Ніч музеїв» і в акції взяли участь вже 750 музеїв Франції і 500 музеїв Європи. З 2005 року ця міжнародна акція проводиться щорічно у всьому світі під егідою Ради Європи та Міжнародної ради музеїв, а з 2009 – Організації ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) [5].

З кожним роком в акції беруть участь все більше музеїв з десятків країн Америки та Європи. У більшості світових столиць цей захід вже став очікуваною подією, однією з найбільш яскравих і цікавих традицій. У 2009 році в акції брали участь вже 2300 музеїв із сорока двох країн Європи. Щорічно в цей день у Парижі спалахує карта, на якій відзначені міста-учасники акції. Щороку статисти підраховують кількість осіб, які відвідали той чи інший музей і розміщують цю інформацію на офіційних сайтах ночі музеїв (такий сайт є в кожній зарубіжній країні і великих міст). Так, за даними статистики, у 2003 р. велику зацікавленість викликала колекція князя Ліхтенштейну Ганса Адама II, представлена в Австрії, на якій були виставлені полотна Рубенса, зокрема і його відома картина «Венера перед дзеркалом». У 2004 р. найбільш відвідуваним і популярним у Німеччині став Берлінський кафедральний собор, до якого завітало більше 22 тисяч осіб. У 2005 році в «Довгу ніч музеїв» протягом вечора і ночі за одним квитком можна було обійти більше сотні берлінських музеїв. У вартість квитка входив і проїзд на автобусі, який перевозив публіку від музею до музею. Одним із знаменитих атракціонів тоді стало «Місто мистецтва» французького скульптора Армеля Рео: скульптури встановили вздовж алеї Унтер-ден-Лінден від Бранденбурзьких воріт

до Двірцевої площі.

Зазвичай «Ніч музею» супроводжується багатьма цікавими заходами, що безпосередньо стосуються культури й мистецтва – фотосемінарами, тематичними вечірками, різноманітними шоу і перформансами. Найбільш яскравими заходами акції, яка пройшла у 2012 році у різних країнах, були дискотека 1980-х у музеї Порі у Фінляндії; піратська вечірка в музеї моря в Ризі; фотосемінар у паризькому Пті Пале; шоу в Національному музеї Шотландії в Единбурзі; перформанси у Московському музеї сучасного мистецтва, джазові імпровізації, натхненні фотографіями, у Національному музеї Каподімонте (Неаполь). У Римі в 2014 р. до опівночі для бажаючих були відчинені двері знаменитого Римського форуму та Форуму Августа, де відбулися три світлові спектаклі, котрі допомогли поринути в епоху першого римського імператора, засновника римської імперії Октавіана Августа.

Головна мета міжнародної акції – показати ресурс, можливості, потенціал сучасних музеїв, зацікавити відвідувачів яскравими, неординарними програмами, присвяченими культурній та історичній спадщині, залучити в музеї молодь. Відкритість для глядачів – основне гасло «музейної ночі» всього світу. Участь музеїв у цій акції забезпечується не тільки продовженням часу роботи, але й унікальними заходами, підготовкою спеціальних свят. Все, що відбувається в рамках цього дійства: огляд музейних раритетів, презентація нових експозицій, аукціони, концерти, театральні вистави, карнавали – все має на меті представити сучасникові новий формат проведення дозвілля, наповнити його незабутніми враженнями і знаннями. Варто відзначити, що це єдина ніч, коли музеї відкривають свої двері для огляду експозиції після 18-ої години, у настільки незвичний для відвідувачів час. Лише один раз у рік відвідувачі музеїв можуть побачити знайомі архітектурні споруди, музейні експонати у новому інформаційному контексті. Виняткові ефекти, властиві нічному освітленню, надають постійним і відомим колекціям музеїв новий вигляд, перетворюючи їх огляд в захоплююче і цікаве дійство.

Міжнародна акція знайшла своє поширення й на пострадянському просторі. У Російській Федерації першим послідовником міжнародної акції став Красноярський музейний центр, у 2002 році він вперше запропонував відвідати музей вночі. У 2007 році до європейських країн вперше приєдналися Московські музеї: в акції «Ніч в музеї» взяли участь кілька міських музеїв, продовживши свою роботу до 21:00 год. Сьогодні організатор акції в Москві визначається за результатами конкурсу, який оголошується департаментом культури столиці.

У 2010 р. в акції «Ніч в музеї» взяло участь вже більше 100 російських арт-організацій – федеральних, міських і приватних музеїв та галерей. Організовані заходи розрізнялися за масштабом: деякі з них були масовими, а окремі призначалися для 20–30 осіб, і записуватися на них потрібно було заздалегідь. У рамках програми увазі відвідувачів були представлені дитячі, театральні та концертні програми, спеціальні нічні екскурсії, майстер-класи та кінопокази, кіноопера на відкритому повітрі, зарубіжна і вітчизняна анімація, ярмарок Ad Marginem, пішохідні та автобусні маршрути між головними точками «Ночі в музеї». Учасники акції змогли оглянути найкращі твори мистецтва в незвичайний час і у незвичних обставинах, музейні предмети, для знайомства з якими не вистачало часу вдень, стати учасником справжньої пригоди.

У Санкт-Петербурзі «Ніч музеїв» 2009 року об'єднала 47 музеїв, галерей, виставкових залів, центрів сучасного мистецтва і бібліотек. Частина музеїв підготувала вечірню програму (з 18.00 до 23.00), а частина – нічну програму (з 21.00 до 06.00). За 12 годин в акції взяли участь 42 136 осіб. Петербурзькі музеї підготували спеціальну програму: виставки одного дня, концерти, спектаклі, авторські екскурсії, майстер-класи, історичні реконструкції. У 2012 році 74 майданчики міста відвідали 96 596 осіб [6].

У 2012 році в Москві у ході акції працювало більше 180 арт-майданчиків. Так, у Державному музеї мистецтв народів Сходу відвідувачі взяли участь у майстер-класах з йоги, індійських танців, могли відвідати східний базар. Там були представлені індійські товари, продукти харчування, а поруч, у дворіку, встановлена сцена, де виступали музичні колективи. У музеї також показували фільми про Індію.

У Політехнічному музеї до опівночі проходив книжковий ярмарок. Тут трансливалося німе кіно, звучала жива музика. А у Великій аудиторії з аншлагом проходив перформанс «Поетичний музей». Це виступ відомих режисерів, акторів, поетів, які читали свої улюблені вірші.

Державний центральний музей сучасної історії Росії запросив відвідувачів на «Італійську ніч». Тут проходила виставка «Золоті століття італійського мережива», на якій гості знайомилися з історією європейського мережива – від епохи Відродження до бароко. Організатори також підготували концерт барокової італійської музики XVIII століття. Тут було відкрито експозицію радянської агітаційної порцеляни 1917–1991 рр. і пройшла екскурсія «Таємниці Московського Англійського клубу», у колишній будівлі якого розташовується музей [2].

Більше 250 найпопулярніших міських і федеральних музеїв та галерей Москви (понад 1,3 млн. осіб)

взяли участь в акції у 2014 році під гаслом «Ніч світла і кольору».

Білорусь приєдналася до «Ночі музеїв» у 2004 році. До її проведення у 2012 р. у республіці долучилися 108 музеїв, зокрема не лише центральні й обласні, але й музейні заклади районних центрів. При підготовці проекту музейні працівники звертають увагу на потреби аудиторії різного віку. Тому у програми заходів зазвичай включають історичні ігри для дітей, романтичні розваги для молоді, а також роботу інтелектуальних клубів. Наприклад, у 2012 р. у рамках акції відвідувачі Національного художнього музею Республіки Білорусь могли взяти участь у виставках «Трансформація в ...» і «Життя планети», подивитися відеоінсталяцію «Точка повернення» і взяти участь в акції з актуальною назвою «Апокаліпсис. Скасовується ...» (таку назву було обрано не випадково, так співробітники музею намагалися розвінчати чутки про кінець світу). Також в музеї можна було послухати концерт джаз-співачки Шейли Купер [1].

З 2006 року акцію «Ніч у музеї» проводить центральний державний музей Республіки Казахстан. Метою даного заходу у республіці визначено формування у відвідувачів уявлення про музеї не тільки як наукові, культурно-освітні інституції, але й привабливе та популярне місце вечірнього та нічного дозвілля для всіх вікових категорій населення [4].

Перші українські музеї взяли участь в акції в 2008 році. Сьогодні в ній офіційно беруть участь музеї, галереї, арт-центри Києва, Харкова і Одеси та багатьох інших міст України. У 2012 році в акції взяли участь Музей сучасного образотворчого мистецтва, Національний художній музей, Національний музей Т. Шевченка, Муніципальна галерея, Художній та Літературний музеї Харкова та інші культурні заклади найбільших міст країни. У рамках акції українці змогли ознайомитися з виставками, інсталяціями, відвідати концерти джазової, фолк-і рок-музики, побачити фотовиставки та театральні вистави [7].

У 2014 році у Києві для проведення акції було обрано девіз – «Музеї (пам'ять + креативність) = соціальний поступ». Двері київських музеїв були відкриті для відвідувачів з 20:00 до 23:00 год. У програмі взяли участь Національний художній музей України, Музей сучасного образотворчого мистецтва, Національний музей Тараса Шевченка, Київський літературно-меморіальний музей ім. Максима Рильського, Мистецький Арсенал, галерея мистецтв «Лавра» та ін. Відкривши меморіальний простір і запропонувавши відвідувачам відчувати себе гостями поета, вперше до акції долучився Музей-квартира Павла Тичини.

Національний художній музей, Музей мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенко та Музей Івана Гончара провели у цьому році спільний міжмузейний квест «Героїчне і буденне» з метою переосмислення сучасних подій крізь призму культурної пам'яті.

Цікавий досвід за роки участі в акції накопичили музейні працівники Харкова. Харківська муніципальна галерея надала можливість відвідувачам переглянути сеанс німого кіно *open air* в супроводі тапера. Тих глядачів, які подбали про відповідний дрес-код і прийшли на сеанс в одязі стилю кінця ХІХ століття, чекали бонуси. Харківський планетарій організував проект «Тротуарна астрономія», у рамках якого на алеї парку Шевченка, поруч зі знаком «50 паралель» астрономи показували Місяць і Сатурн. У Харківському історичному музеї крім безкоштовних екскурсій та майстер-класа з вишивки було проведено квест «Таємниці експонатів», а поруч з галереєю «Мистецтво Слобожанщини», розташованою в Держпромі на площі Свободи в центрі Харкова, було показано фajer-шоу, а також організовано танцювальний майстер-клас і представлено інтерактивні відеоінсталяції. У рамках «Ночі музеїв» пройшли також концерти джазу, рок-і фолк-музики, літературні вечори, театральні вистави та фотовиставки. Між музеями та галереями, які взяли участь у проекті, курсували фестивальні автобуси, щоб люди могли відвідати якомога більше акцій.

Певний досвід підготовки і проведення такого заходу має й Волинський краєзнавчий музей, зокрема його відділ – Художній музей у Луцьку – відомий культурно-мистецький осередок художнього життя області.

17–18 травня 2009 р. Художній музей у Луцьку вперше, одним із небагатьох в Україні, долучився до традиційної загальноєвропейської програми з нагоди Міжнародного дня музеїв, підготувавши власний проект.

Від заходу сонця 17 травня і до світанку 18-го Луцький Художній музей гостинно відчинив свої двері для усіх справжніх шанувальників мистецтва. У святковій програмі взяла участь Вокальна майстерня «Лучано», виконавши оперу-хвилинку Миколи Лисенка «Ноктюрн». Унікальну програму української музики бароко відвідувачам представив колектив «A capella Leopoldis» зі Львова.

Впродовж всіх років традиційним символом свята є князь Василь Костянтин Острозький, український шляхтич, меценат, патріот, взірцева постать для наслідування нащадкам.

«Ніч музеїв» у Луцьку – це не просто концерт, вистава або ж інтелектуальна бесіда вночі. Кожна

акція від 2009 року – це складний концептуальний проект, всі розділи якого пов'язані поміж собою гуманістичним звучанням єдиної теми [3].

Ціла низка цікавих заходів в рамках акції «Ніч музеїв» була організована у Луцьку в 2013 р. У Музеї історії Луцького братства відбулося урочисте посвячення у братчики, у Музеї-аптеці – дивовижні експерименти, вогняне шоу, дегустація мінеральної води зі скважини Злоцьких, у Волинському регіональному музеї українського війська та військової техніки – рицарський турнір, козацькі забави від Козацького Стрілецького Братства.

За результатами першого досвіду проведення акції «Ніч музею» у Луцьку можна констатувати, що подібний захід є необхідним місту, де спостерігається певний дефіцит великих культурних проектів. Завдяки музейним працівниками обласного центру цей проект з кожним роком стає все цікавішим, залучаючи всіх зацікавлених городян і гостей міста.

Таким чином, зарубіжна ініціатива презентації широкому загалу у новій формі діяльності музейних закладів знаходить все більше послідовників. Досвід проведення міжнародної акції «Ніч музею» вимагає ґрунтовного дослідження та використання з врахуванням особливостей діяльності кожного з вітчизняних музеїв.

1. *Жаркая ночь в музеях: заснуть не удастся никому!* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prof-press.by/belarus/news/society/5870.html>.

2. *Культурная акция «Ночь в музее» в Москве* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ria.ru/infografika/20120518/651899002.html>.

3. *Музейний простір Волині* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://volyn-museum.at.ua/news/u_khudozhnotu_muzeji_u_lucku_vidbulasja_atrakcijna_evropejska_aksija_nich_muzejiv/2012-05-18-344.

4. *«Ночь в музее» пройдет в Алматы 18 мая* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zonakz.net/articles/48173>.

5. *Ночь музеев* / Википедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D1%87%D1%8C_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B5%D0%B2.

6. *Ночь музеев. Сайт г. Санкт-Петербург* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.artnight.ru/>

7. *Україна приєднається до акції Ніч музеїв* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.bigmir.net/entertainment/278192>.
